

Nauczyciel i Szkoła 2018/2, nr 66
ISSN 1426-9899, e-ISSN 2544-6223
DOI: 10.14632/NiS.2018.66.47

Urszula Słyk

Zespół Szkół Mistrzostwa Sportowego w Jastrzębiu-Zdroju

Mirosław Kisiel

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wartość artystyczna i wychowawcza
muzycznego projektu edukacyjnego
w procesie nabywania przez uczniów
kompetencji społecznych i kulturowych
(na przykładzie projektu
Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem)

The Artistic and Educational Value of a Musical Educational
Project in the Process of Acquiring
Social and Cultural Competences by the Students
(on the example of the project
"I'm Friends with Fryderyk Chopin")

STRESZCZENIE

W artykule zaprezentowano szkic projektu muzyczno-edukacyjnego pt. *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem* wdrażanego w szkole. Ukazano tło historyczne i charakter patriotyczny twórczości polskiego kompozytora. Zwrócono uwagę na wartość artystyczną i wychowawczą realizowanych koncepcji w procesie nabywania kompetencji społecznych i kulturowych. Dokonano opisu badań ukazujących opinie nauczycieli i uczniów w zakresie podejmowanych działań.

SUMMARY

The article presents a sketch of a musical and educational project entitled "I'm Friends with Fryderyk Chopin". The project shows the historical background and the patriotic character of the composer's work. The attention was paid to the artistic and educational value of the implemented concepts in the process of acquiring social and cultural competences. A description of the research showing the opinions of teachers and students in the scope of undertaken activities was made.

SŁOWA KLUCZOWE

muzyczny projekt edukacyjny, F. Chopin, wartość artystyczna i edukacyjna

KEYWORDS

musical educational project, F. Chopin, artistic and educational value

Wprowadzenie

Artykuł w swoim przesłaniu odnosi się do współczesnej sytuacji społeczno-kulturowej nacechowanej dążnością edukacji ku wartościom, jakie niesie ze sobą historia i patriotyzm. Przedmiotem naukowo-dydaktycznych rozważań stał się projekt edukacyjny oraz twórczość artystyczna Fryderyka Chopina. Celem eksploracji było uzmysłowienie społeczności szkolnej (nauczycielom i uczniom) potrzeby przygotowywania i realizowania przedsięwzięć skierowanych na wartościowe tematy artystyczne integrujących środowisko szkolne. Rozważania naukowe skoncentrowane zostały wokół konceptu zatytułowanego *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem*. Sam projekt pretenduje swoim przykładem do nowatorskich rozwiązań metodycznych powszechnej edukacji. Jest również inspiracją w procesie przybliżania uczniom rodzimego dorobku kulturowego, a także promowaniem polskiej sztuki muzycznej. Przygotowana propozycja metodyczno-badawcza, dostosowana do potrzeb i aktualnej sytuacji społecznej, przyczyniła się do wywołania korzystnych zmian w edukacji muzycznej, a także stała się źródłem inspiracji dla środowisk młodzieży akademickiej, wykładowców oraz nauczycieli i uczniów pragnących realizować zadania wynikających tzw. dobrych praktyk.

Kompozycje Fryderyka Chopina wartością w edukacji

Fryderyk Chopin jest dla Polaków postacią szczególnie ważną zarówno ze względu na wartość patriotyczną jego muzyki, jak i z historycznego punktu widzenia. Urodził się na Mazowszu, gdzie dorastał i rozwijał swój talent muzyczny. W czasach zaborów, przebywając na obczyźnie, swoją

muzyką, w której zawarł bogactwo symboli, poezji, uczuć i osobistej wrażliwości oraz nieprzemijającą tęsknotę za rodziną i krajem, rozślawił Polskę. Współczesne młode pokolenie ma możliwość poznania życia kompozytora przez pryzmat jego lat dziecięcych w czasie nauki, pracy, wypoczynku, w powszednim dniu. Ma możliwość także prześledzenia jego dorosłego życia spędzonego wśród przyjaciół, w kraju ojczystym i za granicą¹. Swoim niezwykłym talentem, wirtuozowską umiejętnością gry na fortepianie, niedoścignioną improwizacją F. Chopin zachwycał wielu artystów, poetów, pisarzy epoki romantyzmu. Kompozytor wpłynął na rozwój muzyki, a tym samym przyczynił się znacząco do rozwoju światowego dziedzictwa kulturowego. O nim Cyprian Kamil Norwid pisał: „Rodem – warszawianin, sercem – Polak, a talentem – świata obywatel...”². Przez kolejne dekady F. Chopin był dumą Polaków, a jego dzieła zachwycały głębią emocji w nich zawartych, umiejętnością przekazu i symbolem wolności³. Na przykładzie biografii kompozytora dostrzegamy dziś naszą tożsamość narodową, patriotyzm, przywiązanie do kraju ojczystego, szacunek dla najbliższych i miłość do rodziców. Wszak w swoich kompozycjach nawiązywał do polskiej muzyki ludowej, piękna przyrody, tradycji rodzinnych. Chopin to symbol polskości, patriotyzmu, polskich krajobrazów, polskiej kultury muzycznej. Jego twórczość muzyczna obejmuje różnorodne aspekty życia, a muzyka pozwala na uświadomienie znaczenia wolności i niepodległości. Kompozycje, zainteresowania, ekscytacje, poczucie bezradności, niespełniona miłość, tęsknota, łączą w sobie wszystko to, co dotyka każdego człowieka. Bogactwo doświadczeń życiowych artysty stwarza istotną wartość edukacyjną zarówno dla dzieci w wieku przedszkolnym, jak i szkolnym oraz młodzieży i ludzi dorosłych⁴. Muzyka „poety fortepianu” rozwija u słuchaczy umiejętności wypowiedzania się poprzez małe formy teatralne, muzykę, taniec, śpiew czy sztukę plastyczną⁵. Wpływa na rozwój wartości estetycznych małych dzieci i uczniów, kształtuje tożsamość narodową⁶. Na temat edukacyjnej wartości muzyki Chopina i jej wpływu na przeżycia estetyczne uczniów pisali tacy

¹ B. Smoleńska-Zielińska, *Fryderyk Chopin i jego muzyka*, Warszawa–Otwock 2010.

² Fragment cytatu z nekrologu F. Chopina napisany przez C.K. Norwida, który został opublikowany w „Dzienniku Polskim” w Paryżu, 15 X 1849 r. Zob. D. Gwizdalanka, *Historia muzyki 2. Podręcznik dla szkół muzycznych*, Kraków 2006, s. 278.

³ P. Mysłakowski, A. Sikorski, *Fryderyk Chopin – korzenie*, Warszawa 2003.

⁴ E. Piotrowska, *Fryderyk Chopin i jego świat*, Warszawa 2010.

⁵ M. Kisiel, *F. Chopin i jego twórczość w edukacji muzycznej dziecka*, [w:] *Mezinárodní webový sborník hudební výchovy. Aktuální trendy hudební psychologie, hudební pedagogiky a didaktiky hudební výchovy IV*, red. J. Kusák, I. Kozelská, i in., Ostrava 2010, s. 88.

⁶ A. Twardowska, *Wieczorynki z Fryderykiem*, Warszawa 2009.

pedagodzy, jak: Irena Wojnar, Stefan Szuman, Maria Przychodzińska, Zofia Burowska, Helena Danel-Bohrzyk, Mirosław Kisiel, Ewa Parkita, Barbara Smoleńska-Zielińska i inni. W roku 2001 decyzją polskiego parlamentu został powołany w Warszawie Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, a rok 2010 był poświęcony pamięci kompozytora. Muzykę Chopina prezentowano w wielu sztukach scenicznych (przedstawienia teatralne, spektakle baletowe, sztuki dramatyczne). Powstało wiele produkcji filmowych (biograficznych, fabularnych i dokumentalnych)⁷. Godny polecenia jest film biograficzny pt. *Chopin. Pragnienie miłości*, który ukazuje życie kompozytora nie tylko od strony muzycznego geniuszu, ale także uzewnętrznienia jego kapryśców, neurastenicznej osobowości, wybuchów gniewu czy arogancji. Czas wzrastania i tworzenia Fryderyka Chopina zbiega się z popularnością fletka polskiego (flażoletu) – instrumentu muzycznego popularnego także dzisiaj. A podejmowane działania mające na celu uwrażliwienie młodego pokolenia na sztukę było zamierzeniem zarówno dawnych, jak i współczesnych krzewicieli polskich wartości muzycznych.

Metoda projektu – inspiracją w nabywaniu kompetencji społecznych i kulturowych

W odniesieniu do historii po raz pierwszy pojęcia i nazwy „projekt” użyto w XVI wieku w Accademia di San Luca w Rzymie. *Progetti* z języka włoskiego oznaczało praktyczne ćwiczenia edukacyjne. W Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej metoda projektu była stosowana w XIX wieku przede wszystkim w kształceniu zawodowym. Nowy wymiar pojęciu „projekt” nadała filozofia i pedagogika Johna Deweya, koncentrując się na przebudowie szkoły na zasadzie „metody projektów”⁸. Według Deweya kluczem do prawdziwej nauki i edukacji jest ukierunkowana aktywność w grupie społecznej. Kontynuatorem metody projektów był William H. Kilpatrick. Kolejny autor, John A. Stevenson, w 1920 roku dokonał przeglądu różnych definicji opisanej metody⁹. W XX wieku podjęto próbę wdrażania metody projektów w Związku Radzieckim, jednak bez szczególnych rezultatów. W Polsce pierwsze działania wdrażania metody projektów odnotowano przed I wojną światową. W 1930 roku wydano publikację Johna A. Stevensona *Metody*

⁷ M. Kamiński, Recenzja kinowa filmu *Chopin. Pragnienie miłości*, 28 luty 2002, <http://www.filmweb.pl>; chopin.pl, https://chopin.pl/chopin_film.pl [dostęp: 13.01.2018].

⁸ M.S. Szymański, *O metodzie projektów: z historii, teorii i praktyki pewnej metody kształcenia*, Warszawa 2010.

⁹ *Uczenie metodą projektów*, red. B.D. Gołębiak, wyd. 3, Warszawa 2004.

projektów w nauczaniu. Propagatorką metody w Polsce była Wanda Dzierbicka, która prowadziła badania eksperymentalne z zakresu wspierania rozwoju dziecka¹⁰. Po II wojnie światowej metoda projektów dotyczyła głównie szkolnictwa zawodowego, chociaż sporadycznie pojawiała się w podręcznikach dydaktyki. Od 1989 roku rozpowszechniana została w Polsce za sprawą Centrum Edukacji Obywatelskiej¹¹. Z dekady na dekadę metoda ta zyskiwała coraz większą popularność i znaczenie dla całościowego rozwoju współczesnego człowieka. Dziś piszą o niej tacy autorzy, jak chociażby Agnieszka Mikina, Bogusława D. Gołębnik, Krystyna Chałas, Mirosław S. Szymański, Włodzimierz Gapski i inni.

Projekt edukacyjny to zespołowe, planowe działanie uczniów mające na celu rozwiązanie konkretnego problemu z zastosowaniem różnorodnych metod¹², to koncepcja nauczania kształtująca wiele umiejętności oraz integrująca wiedzę z różnych dyscyplin (przedmiotów)¹³. Wydaje się ona współcześnie najlepszym sposobem na zespołowe uczenie się i kształcenie kompetencji kluczowych. Metoda projektu jest jedną z najbardziej efektywnych metod nauczania, ponieważ mobilizuje uczniów do samodzielnego zdobywania wiedzy, a jednocześnie łączy w sobie różne metody i techniki uczenia się¹⁴. Nauczanie takie zostało docenione przez wielu nauczycieli, gdyż pozwala na ukierunkowaną swobodę działania dydaktyków i samodzielną pracę uczniów w danym zakresie oraz umożliwia dostosowanie realizacji zadań do ich możliwości i zainteresowań¹⁵. Podstawa programowa dopuszcza stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych¹⁶. W gronie licznych koncepcji ważne miejsce zajmuje metoda projektu zalecana w pracy zarówno z dziećmi młodszymi, jak również dorastającą młodzieżą.

¹⁰ K. Chałas, *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce: w poszukiwaniu strategii edukacyjnych zreformowanej szkoły*, Warszawa 2000.

¹¹ *Uczenie metodą projektów*, red. B.D. Gołębnik, Warszawa 2000.

¹² *Projekt edukacyjny jako metoda*. ORE, <https://www.google.pl/search> [dostęp: 02.01.2018].

¹³ B. Potocka, L. Nowak, *Projekty edukacyjne: poradnik dla nauczycieli*, Kielce 2002, s. 7.

¹⁴ W. Gapski, *Projekty edukacyjne. Praca z pojęciami kluczowymi*, Warszawa 2015, s. 9.

¹⁵ A. Mikina, *Jak wykonywać zadania metodą projektów: poradnik dla ucznia*, Warszawa 1997.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz. U. poz. 803, MEN, Warszawa 2014; Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Dz. U. poz. 356, MEN, Warszawa 2017.

Założenia projektu muzyczno-edukacyjnego *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem*

Wykorzystując ponadczasową wartość muzyki, zainicjowano działania o charakterze kulturalno-muzycznym w wybranym środowisku oświatowym¹⁷. Do realizacji muzycznego projektu edukacyjnego zatytułowanego *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem* zaangażowano podmioty danego środowiska wychowawczego, tj. uczniów klas szkoły podstawowej i gimnazjum, nauczycieli-wychowawców oraz rodziców. Głównym celem przedsięwzięcia stało się przybliżenie zainteresowanym sylwetki Fryderyka Chopina, wirtuoza i kompozytora epoki romantyzmu. Jednym z założeń przedsięwzięcia było ukazanie uczniom bogactwa muzyki klasycznej (znanej i docenianej przez wielu artystów i słuchaczy), poznanie dzieł artysty, a także kształtowanie postawy estetycznej. Projekt zakładał ponadto rozwijanie umiejętności słuchania muzyki, kształcenie umiejętności śpiewu i recytacji, rozwijanie uzdolnień muzycznych, zaangażowanie do samodzielnego zdobywania wiedzy z zakresu muzyki, świadomego uczestnictwa w koncertach lub oglądania transmisji telewizyjnych, rozwijanie umiejętności odbioru muzyki wykonywanej na żywo, kulturalne zachowywanie się podczas koncertów, a także doskonalenie biegłości twórczych (w zakresie tworzenia dzieł plastycznych, tworzenia gazetek tematycznych, opracowań instrumentalnych i muzyczno-ruchowych), rozwijanie umiejętności współpracy w grupie, posługiwanie się programami i narzędziami technologii informacyjnej¹⁸. Realizację projektu muzyczno-edukacyjnego zaplanowano na czas obchodów rocznicowych urodzin F. Chopina oraz konkursu pianistycznego, by później kontynuować program w kolejnych latach. Jego realizację podzielono na trzy części. Pierwsza część projektu¹⁹ zakładała popularyzację muzyki tak, aby we wszystkich klasach rozbrzmiewała muzyka Fryderyka Chopina. Gimnazjaliści przygotowali i przedstawili uczniom szkoły podstawowej dziesięciminutową prezentację multimedialną przybliżającą sylwetkę kompozytora i jego twórczość muzyczną. Bezpośrednio po niej przeprowadzono quiz wiedzy o kompozytorze. Dla uczniów najmłodszych opracowano muzyczne zadania tematyczne, tekst z lukami (tzw. tekstówkę) oraz krzyżówkę. Podczas

¹⁷ Zespół Szkół Mistrzostwa Sportowego w Jastrzębiu-Zdroju w roku szkolnym 2015/2016 i 2016/2017.

¹⁸ K. Grażawska, *Fryderyk Chopin – scenariusz uroczystości z okazji dwusetnej rocznicy urodzin kompozytora*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2010, nr 5, s. 46.

¹⁹ U. Słyk, *Projekt muzyczno-edukacyjny „Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem”*, realizowany w Zespole Szkół Mistrzostwa Sportowego w Jastrzębiu-Zdroju w latach 2015–2016 i 2016–2017 przy współpracy dr hab. Mirosława Kisielea z Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów, Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego.

realizacji zadań przyjęto zasadę wzajemnej wymiany informacji, dzielenia się wiedzą i doświadczeniem. Wychowawcy klas młodszych, współpracując z nauczycielem muzyki, otrzymali opracowane materiały metodyczno-dydaktyczne oraz muzyczne (przeznaczone do słuchania: mazurki, walce, etiudy, polonezy, preludia, nokturny, pieśni) oraz piosenki edukacyjne (tj. *Chopin w Paryżu* czy *Gdy Chopin grał*). W zbiorze przygotowanych materiałów dla nauczycieli zamieszczono opowiadanie Marii Kędzierzyny pt. *Opowieść o zbójcach – o Małym Fryderyku Chopinie* oraz wiersze: *Dzień dobry, panie Chopinie* Rafała Przybyły, *W Żelazowej Woli* Wandy Chotomskiej oraz *Żelazowa Wola* Czesława Janczarskiego. Pedagodzy wdrażający projekt wykorzystywali nagrania muzyczne, które przeznaczone były do słuchania w trakcie zajęć muzycznych i zintegrowanych. Prezentowana muzyka tworzyła tło lekcji podczas samodzielnej pracy ucznia, działalności twórczej i odtwórczej w zakresie wybranych aktywności ucznia, jak również była asumptem do improwizacji ruchowej, ilustracji plastycznych czy też swobodnej rozmowy o muzyce. Podczas zajęć pozalekcyjnych uczniowie wspólnie z rodzicami tworzyli prace plastyczno-techniczne inspirowane muzyką F. Chopina, a także przygotowywali kreacje taneczne z rekwizytami do wybranych miniatur fortepianowych. W ciągu kolejnych tygodni uczniowie klas starszych szkoły podstawowej oraz gimnazjum mieli możliwość słuchania wartościowych dzieł muzycznych i wypowiadania się na ich temat. Na bieżąco śledzili rywalizację uczestników wybranych konkursów pianistycznych, dzielili się informacjami o artystach i ich kreacjach²⁰. W ramach projektu edukacyjnego wykonano gazetki tematyczne, plakaty, rysunki, szkice o tematyce zbliżonej lub odwołującej się do życia i twórczości autora ballad fortepianowych. W przedsięwzięciu nie zabrakło również akcentu filmowego. Podopieczni mieli szansę obejrzenia filmów edukacyjnych pt. *Życie i twórczość Fryderyka Chopina*, *Pragnienie miłości* oraz spektaklu tanecznego *Chopiniana*. Zainicjowana aktywność uczniów młodszych koncentrowała się głównie wokół rozrywek umysłowych, wokalnych i muzyczno-ruchowych. Młodzież gimnazjalna wykazała się ambitniejszym repertuarem, tj. przygotowała etiudę sceniczną o Chopinie, utwory wokalne *Życzenie*, *Warszawa Chopina* i *Rap Franka*. W drugiej części projektu *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem* zorganizowano minikoncert, w którym uczestniczyli uczniowie, nauczyciele i zaangażowani w projekt rodzice. Zgromadzone gremium wysłuchało zaprezentowanych przez uczniów szkoły muzycznej wybranych utworów F. Chopina, tj. *Preludium A-Dur*, *Polonez g-moll* oraz pieśń *Życzenie*, następnie wspólnie

²⁰ Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im Fryderyka Chopina w Warszawie, Konkursu pianistyczny w Dusznikach Zdroju, Recitale fortepianowe w Żelazowej Woli, Koncerty Chopinowskie w Łazienkach Królewskich – retransmisja kolejnych prezentacji [dostęp: 21.10.2015; 27.02.2016; 23.03.2017].

zaśpiewano poznane wcześniej utwory wokalne. Ta część koncertu w sposób szczególny połączyła wykonawców i słuchaczy²¹.

Trzecią część projektu był apel, na którym dokonano podsumowania całego przedsięwzięcia edukacyjnego, zaprezentowano występy artystyczne uczniów najbardziej zaangażowanych w projekt oraz nagrodzono dyplomami wyróżnionych uczestników projektu. Najaktywniejsi uczniowie, którzy wykazali się znaczną wiedzą w zakresie życia i twórczości muzycznej artysty, odebrali dyplomy, a wraz z nim tytuł „Eksperta”. Gimnazjaliści zaprezentowali etiudę sceniczną o *Fryderyku Chopinie – pobyt w Warszawie*. Uczniowie z klas młodszych recytowali wiersz Rafała Przybyły pt. *Dzień dobry panie Chopinie*, a zespół artystyczny *Fantazja* wykonał na dywanie *Tuputan* improwizację ruchową do *Mazurków* kompozytora. Podczas wspólnego śpiewania (*Chopin w Paryżu*) uczniowie wraz z nauczycielami włączyli się do improwizacji ruchowej. Pod wpływem rozbrzmiewającej muzyki i wspólnego śpiewu uwalniały się płynące z głębi serc energia i wzruszenie. Niemal wszystkich łączyła emocjonalna nić wspólnoty. Całość projektu okazała się koncepcją możliwą do realizacji w środowisku szkolnym, koncepcją o niewątpliwie istotnych walorach kulturowych, polecaną do kontynuacji w kolejnej edycjach.

Eksploracja badawcza w osnowie projektu muzyczno-edukacyjnego

Wykonanie poszczególnych zadań, ujętych w projekcie edukacyjnym zaplanowano jako cykl zajęć z zakresu edukacji muzycznej, zrealizowanych w październiku oraz na przełomie lutego i marca w roku szkolnym 2015/2016 oraz 2016/2017. W klasach I–III zajęcia odbywały się w salach lekcyjnych podczas bloków tematycznych zajęć zintegrowanych. W klasach starszych szkoły podstawowej i gimnazjum projekt przygotowywano i realizowano w sali podczas lekcji muzyki prowadzonej przez nauczyciela specjalistę lub wychowawcę. Koncert finałowy zrealizowano w sali świetlicy szkolnej w wymiarze trzydziestominutowego spotkania. W celu sprawnego przeprowadzenia minikoncertu dla wszystkich uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum opracowano plan, tak aby w czasie koncertu mogli uczestniczyć zainteresowani uczniowie z poszczególnych klas, wytypowani nauczyciele i rodzice.

²¹ T. Daszczuk, M. Gromek, *Musical Koncert życia Fryderyka Chopina* na podstawie biografii kompozytora. Propozycja niekonwencjonalnych zajęć artystycznych dla uczniów wszystkich typów szkół – materiały dla nauczycieli, Warszawa 2010; *Muzyka w gimnazjum*, film edukacyjny „Chopin” WP, Operon; *Menu Chopinowskie dla dzieci na CD*, Warszawa 2010; *Zeszyt edukacyjny Fryderyk Chopin*, Warszawa 2010.

Realizacja projektu stała się inspiracją do realizacji eksploracji naukowej o charakterze diagnostyczno-weryfikacyjnym, zmierzającej do opracowania stosowanych rozstrzygnięć²². Celem badania była weryfikacja skuteczności zastosowanej metody projektu stymulującej wielokierunkową aktywność artystyczną uczniów oraz nabywanie przez nich wiedzy i kompetencji społeczno-kulturowych. Główny problem badawczy ujęto jako pytanie: czy i w jakim stopniu projekt muzyczno-edukacyjny *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem* przyczynił się do nabywania przez badanych kompetencji społecznych i kulturowych? Do określania stopnia zaangażowania się respondentów w projekt edukacyjny zastosowano badania ankietowe wzmocnione wywiadem skierowanym do uczniów, nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej i muzyki oraz wychowawców. Skonstruowano także kwestionariusz wywiadu pisemnego dla rodziców. W trakcie realizacji zadań wynikających z projektu przeprowadzono obserwację, dokumentując aktywność uczniów w poszczególnych grupach wiekowych (w klasach I–III, IV–VI i gimnazjum), oraz przeprowadzono analizę dokumentów powstałych w trakcie projektu (wytworów prac uczniów, rejestracji fotograficznej i wideo)²³. Badaniu poddano 256 respondentów, w tym 162 uczniów, 63 rodziców i 31 nauczycieli. Przedmiotem niniejszej pracy są kompetencje uczniów, a dokładniej proces nabywania ich w czasie realizacji projektu muzyczno-edukacyjnego. W związku z powyższym przed prezentacją wyników badań dokonano zdefiniowania użytych pojęć.

Kompetencja jest umiejętnością wyższego rzędu, będąca skutkiem osiągniętym poprzez ćwiczenie umiejętności i nabywanie doświadczeń, podbudowanych przekonaniem lub pewnością opartą na refleksji. Odnosi się ona także do końcowych efektów nauczania i uczenia się²⁴. Kompetencje społeczne obejmują zachowania przygotowujące osoby do uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, a także do rozwiązywania konfliktów w razie potrzeby. Kompetencje społeczne związane są z rozwojem osobistym i społecznym. Obejmują zdolność do empatii, porozumiewania się w różnych środowiskach, negocjacji, wykazywania się tolerancją, wyrażania i rozumienia różnych punktów widzenia, negocjowania połączonego ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania, a także radzenia sobie ze stresem. Niezbędne są również w procesie rozumienia zasad postępowania i ogólnie przyjętych reguł zachowania w różnych społecznościach i środowiskach. Znaczącym elementem tych kompetencji jest

²² Badania zostały przeprowadzone w Zespole Szkół Mistrzostwa Sportowego w Jastrzębiu-Zdroju, w listopadzie w roku szkolnym 2015/2016 i 2017/2017.

²³ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2010, s. 86.

²⁴ B. Żurawska, *Kompetencje kluczowe. Informator dla rodziców i opiekunów*, Olsztyn 2010, s. 7.

także współpraca, asertywność i prawość²⁵. Natomiast kompetencje kulturowe odwołują się do zespołu nabytych cech, zdolności umożliwiających swobodne uczestnictwo w kulturze zgodnie z normami i wartościami. Jest to także zdolność do rozpoznawania, uczenia się i zmiany treści kultury. Dzięki określonym kompetencjom można treści kultury przekazywać następnym pokoleniom oraz wzbogacać kapitał kulturowy o nowe wartości, wzory²⁶.

Analizując pozyskany materiał empiryczny, dokonano próby określenia stopnia, w jakim udział badanych w projekcie muzyczno-edukacyjnym *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem* przyczynił się do nabywania kompetencji społecznych i kulturowych.

Podczas realizacji zadań wynikających z projektu przeprowadzono wywiad kwestionariuszowy z nauczycielami-wychowawcami oraz specjalistą muzykiem. Pierwsze pytanie dotyczyło przydatności przygotowanych dla uczniów materiałów metodyczno-dydaktycznych dotyczących F. Chopina, w celu przybliżenia im postaci kompozytora oraz rozbudzenia zamiłowania jego muzyką. Respondenci przyznali, że opracowany materiał był przydatny w dużym stopniu i wykorzystany w znacznym zakresie podczas zajęć, a uczniowie z zainteresowaniem i skupieniem słuchali zarówno opowiadań o życiu polskiego pianisty, jak i jego muzyki. Ponadto zbiór zgromadzonych materiałów zainspirował pedagogów do poszukiwania własnych propozycji muzycznych oraz indywidualnych rozwiązań metodycznych. Wychowawcy chętnie korzystali z przygotowanego pakietu podczas organizowanych zajęć lekcyjnych (zajęć zintegrowanych, muzyki, godziny wychowawczej). Wśród użytecznych materiałów dydaktycznych znalazły się zarejestrowane na płycie CD nagrania muzyczne, piosenki oraz informacje o życiu i twórczości muzycznej kompozytora, a także scenariusze muzycznych spotkań.

Tabela 1. Materiały dydaktyczne wykorzystane w realizacji zadań projektowych

Lp.	Kategorie	Liczba odpowiedzi	
		N	%
1.	nagrania muzyczne na płycie CD	27	26,2
2.	quiz, tekst z lukami, krzyżówka	22	21,4

²⁵ B. Kubiczek, *Projekt „Szkoła Demokracji – Szkoła Samorządności”*. Kompetencje społeczne i obywatelskie uczniów i nauczycieli. Materiały dla uczestników konferencji, Sosnowiec 2012, s. 2.

²⁶ M. Czerwiński, *Kompetencja kulturowa a uczestnictwo w kulturze*, [w:] *Przestrzenie kultury – dyskursy teorii. W piętnastolecie kwartalnika „Kultura Współczesna”*, red. A. Gwóźdź, A. Zeidler-Janiszewska, Warszawa 2008, s. 61-73.

Lp.	Kategorie	Liczba odpowiedzi	
		N	%
3.	pieśni, piosenki	19	18,5
4.	informacje o życiu i twórczości muzycznej F. Chopina	16	15,4
5.	opowiadania, wiersze	11	10,7
6.	prezentacje multimedialne	8	7,8
Razem:		103	100,0

Źródło: opracowanie własne, respondenci mieli możliwość wielu wyborów

Koncept *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem* został oceniony przez badanych jako prawidłowo zorganizowany i przeprowadzony zgodnie z harmonogramem. Projekt edukacyjny zawierał odpowiednią ilość zadań dla uczniów, co pozwoliło na rzetelne poznanie sylwetki bohatera i jego twórczości. Przygotowany materiał był bardzo zróżnicowany i rozbudowany, co umożliwiło przekazanie odbiorcom informacji w ciekawy, interesujący i oryginalny sposób. Zawierał propozycje różnorodnych, atrakcyjnych zadań, przemyślanych i dostosowanych do możliwości wychowanków. Podawane wielokanałowo wiadomości docierały do uczestników i w wielu przypadkach były trwale zapamiętywane. Interesujący również stał się sam pokaz umiejętności gry na instrumencie muzycznym uzdolnionych uczniów.

Tabela 2. Aktywności uczniów biorących udział w projekcie *Przyjaźnię się z Chopinem*

Lp.	Kategorie	Liczba odpowiedzi	
		N	%
1.	uczestniczenie w szkolnym koncercie muzyki F. Chopina	28	18,8
2.	udział w szkolnym apelu podsumowującym projekt	26	17,3
3.	wspólny śpiew, nauka proponowanych piosenek i pieśni	20	13,3
4.	tworzenie prac plastycznych inspirowanych muzyką romantyczną	18	12,0
5.	aktywny udział w improwizacji muzyczno-ruchowej	17	11,3

Lp.	Kategorie	Liczba odpowiedzi	
		N	%
6.	udział w prezentacji filmów dydaktycznych o F. Chopinie	15	10,0
7.	wykonanie gazetki tematycznej o życiu i twórczości F. Chopina	12	8,0
8.	przygotowanie prezentacji multimedialnych (uczniowie gimnazjum)	9	6,0
9.	sporadyczne uczestnictwo w poszczególnych częściach projektu	5	3,3
Razem:		150	100,0

Źródło: opracowanie własne, respondenci mieli możliwość wielu wyborów

Analiza sygnalizowanych przez badanych uczniów aktywnych form uczestnictwa w realizowanym projekcie edukacyjnym ujawniła, że największym zainteresowaniem cieszyły się minikoncert muzyki artystycznej, apel podsumowujący oraz wspólne śpiewanie pieśni i piosenek tematycznych. W indywidualnych wypowiedziach pojawił się wątek sugerujący, że zainicjowany program zachęcił do współpracy i twórczego działania cały zespół – zarówno uczniów, pedagogów, jak i rodziców.

Na podstawie zebranych od rodziców danych uzyskano opinie wskazujące, jakie korzyści uzyskali uczniowie uczestniczący w projekcie muzyczno-edukacyjnym. Wśród badanych uzasadnienia o charakterze twierdzącym dotyczyły zdobywania przez dzieci większej dawki wiedzy z zakresu kultury muzycznej, angażowania się w przedsięwzięcie, wykazywania pozytywnego nastawienia do podejmowanych działań. Uczniowie w domu opowiadali, że prezentowana muzyka w większości była ciekawa i skłaniała do przemyśleń. Czasem odbierana była jako spokojna, innym razem dramatyczna i dynamiczna, co powodowało, że słuchało się jej z zaciekawieniem. Rodzice wnioskowali, że dzieci lubią formy nowatorskie, odbiegające od sztywnych formalnie sposobów wprowadzania w świat muzyki. Sami dorośli twierdzili, że dowiedzieli się czegoś nowego o słynnym polskim pianiście i jego twórczości, a także życiu osobistym i zaangażowaniu w sprawy dla dobra Polski. Młodzi odbiorcy przekazali informację rodzicom, że taka forma nauczania i uczenia się była ciekawa i mobilizująca, gdyż łączyła naukę i zabawę z twórczym działaniem. Uczniowie klas młodszych szkoły podstawowej wykazywali swoją aktywność w działaniu, w trakcie którego mogli uczyć się i bawić, słuchać i malować muzykę, tańczyć oraz brać udział w licznych rozrywkach umysłowych. Zdaniem

badanych rodziców były to ciekawe i urozmaicone spotkania z muzyką, które warto kontynuować.

Rodzice uczniów klas starszych szkoły podstawowej i gimnazjum również dostrzegli korzyści, jakie przyniósł udział w przedsięwzięciu ich dzieciom. Na podstawie zebranych wyników stwierdzono, że 44,4% respondentów uznało, że to był dobry sposób przybliżania dorastającej młodzieży życia i twórczości muzycznej znanego polskiego kompozytora. Stał się on również zachętą do słuchania wartościowych dzieł muzycznych i inspiracją do podejmowania konwersacji w gronie rówieśniczym. Grupa (25,4%) twierdziła, że muzyka Chopina była rozpoznawana przez uczniów i utożsamiana z polskością, co przekładało się na skojarzenie i utrwalenie niektórych faktów historycznych. 17,5% badanych informowało, że udział w projekcie spowodował większe zaangażowanie się młodych w proces poszerzania wiedzy na temat polskiej kultury muzycznej. 12,7% badanych nie zauważyło znaczących korzyści, jakich dostarczył projekt ich dzieciom. Z relacji wynikało, że deklarowane pozytywne odczucia związane były przy większym udziale rodziców dziewcząt niż chłopców.

Pozytywne wzorce zachowania promuzycznego, jakie lansowano w szkole, były również przenoszone na aktywność dzieci i młodzieży w ich czasie wolnym, poza godzinami przebywania w szkole. Rodzice w 48,4% przypadkach wypowiedzieli się, że ich dziecko korzystało z możliwości słuchania koncertu w telewizji, podczas transmisji radiowej lub retransmisji internetowej. Młodzi słuchacze niejednokrotnie podejmowali taką aktywność samodzielnie lub z pomocą dorosłych. Część badanych 25,7% wskazała, że realizowany w szkole projekt edukacyjno-muzyczny oraz relacjonowanie przez dzieci opinie o nim w domu spowodowały, że rodzice i dziadkowie sami podejmowali próby uczestniczenia w niektórych przekazach muzycznych wydarzeń lub poszukiwali informacji na ten temat w prasie i innych publikatorach. Jednak znaczna część respondentów 25,9% oznajmiła, że nie korzystała z takiej możliwości, ponieważ: brakowało im czasu, zapomnieli o tym wydarzeniu, nie pomyśleli o tym jako zjawisku ważnym lub po prostu nie interesowali się muzyką Chopina. W wielu przypadkach pojawiła się deklaracja kontynuowania rozmów na temat muzyki polskiej w gronie rodzinnym, aby w ten sposób uwrażliwić młodych na sprawy patriotyzmu i historii.

Badania ankietowe wsparte wywiadem w formie rozmowy przeprowadzono wśród uczących się na różnych szczeblach edukacji. Najbardziej entuzjastycznie wypowiadali się uczniowie klas najmłodszych. Grupie uczniów nauczania początkowego projekt podobał się, co uzasadniono następującym komentarzem: „Na koncercie było miło, fajnie i przyjemnie; to był interesujący koncert; starsza koleżanka i pani od muzyki ładnie grały na pianinie; podobała mi się muzyka F. Chopina i wspomnienia o kompozytorze; najatrakcyjniejsze

było malowanie muzyki i możliwość improwizowania muzyki ruchem itp.". W grupie chłopców pojawiły się następujące wypowiedzi: „Byłem zdenerwowany, gdy musiałem rozmawiać o Chopinie i wypowiadać swoją opinię; poznałem dużo informacji o kompozytorze i jego życiu muzycznym; napotkałem na trudność w rozwiązywaniu zadań o nutach i podczas quizu”. W relacjach dziewcząt pojawiły się pozytywne opinie: „Najbardziej podobał mi się apel, bo był ciekawy; podczas apelu były super tańce, zachwylił mnie *Rap o Chopinie* – to była fajna scenka; podobały mi się śpiew, muzyka i stroje; odpowiadało mi, gdy mogliśmy tańczyć, słuchać recytowanych wierszy, śpiewać piosenki i słuchać muzyki”. W kilkunastu wypowiedziach powielala się opinia: „Było ciekawie, bo wszyscy mogliśmy brać udział w projekcie”.

Uczniowie klas starszych szkoły podstawowej i pierwszej klasy gimnazjum podkreślali swoje zaangażowanie w apel podsumowujący, który stanowił część finałową projektu. Dla większości badanych była to najciekawsza forma aktywności, chociażby z tego względu, że każdy uczestnik mógł pokazać się i zaprezentować swoje umiejętności podczas śpiewu, w tańcu czy improwizacji muzyczno-ruchowej. Dodatkową atrakcją dla wszystkich stała się scenka parateatralna przygotowana przez gimnazjalistów. W wypowiedziach pozytywnie zaakcentowane zostały formy nagradzania, gdzie najaktywniejsi uczniowie otrzymali dyplomy oraz nagrody rzeczowe. Wśród ankietowanych młodych respondentów pojawiły się także negatywne wypowiedzi dotyczące przebiegu projektu. Ośmiu uczniów stwierdziło: „Całe przedsięwzięcie nie było prawdziwe; W trakcie projektu prezentowano dużo muzyki, którą słuchają starzy, a nie młodzi”.

Warto w tym miejscu zrelacjonować spostrzeżenia badanych uczniów dotyczące oceny bezpośredniego kontaktu z twórczością Fryderyka Chopina. Podczas słuchania utworów muzycznych 33,6% uczniów stwierdziło, że taka muzyka jest warta zainteresowania. Z zaciekawieniem słuchało jej 33,4% uczniów, a 28,5% uznało, że jest wzruszająca. Kilkoro uczniów – 3,2% – stwierdziło, że jest trudna do zrozumienia, natomiast 1,3% uczniów wskazało, że nie lubi jej słuchać. Badani uczniowie chętnie podejmowali również aktywność wokalną, śpiewając poznane piosenki, co potwierdziło 89,5% badanych. Niektórym uczniom nie podobały się piosenki, dlatego ich nie śpiewali – 8,6%. Znaleźli się również i tacy, którzy podejmowali próbę śpiewania, ale robili to niechętnie – 1,9%. Większe zainteresowanie formą wspólnego śpiewania wykazywały dziewczynki, chociaż odnotowano również bardzo aktywnych wokalnie chłopców. Dla większości męskiej grupy respondentów rap i melorecytacja były najkorzystniejszą formą wykonawczą. Każdy uczestnik projektu miał sposobność realizowania się w dowolnej formie aktywności twórczej. Podczas realizacji jednej z części projektu, w plastyczne działania zaangażowało się wielu uczniów klas młodszych i ich rodziców. Rozbrzmiewające dźwięki romantycznej muzyki pozytywnie wpłynęły na dobór

techniki malarskiej i wykonywanie prac plastycznych. Radość przeżywania i tworzenia dzieł artystycznych sprzyjała umacnianiu się więzi emocjonalnej wśród uczniów, ich rodziców, a także w pewnym zakresie udzieliła się nauczycielom. Na podstawie prowadzonych obserwacji oraz bezpośredniego wywiadu z uczniami i ich nauczycielami można wnioskować, że realizacja projektu została dobrze zorganizowana i właściwie przeprowadzona. Uczniowie podczas własnej aktywności byli zaciekawieni i szczerze zainteresowani. Zaangażowali się w twórczą i odtwórczą działalność. Z wcześniej opracowanych zamysłów i przygotowanych materiałów warsztatowych w skupieniu wykonywali dzieła artystyczne, a wyniki ich prac cieszyły i motywowały do kolejnego działania. Drugą część projektu stanowił koncert muzyki na żywo, do którego uczniowie wcześniej byli przygotowani stosowną pogadanką na temat właściwego zachowania. Podczas słuchania koncertu u niektórych uczniów zaobserwowano emocjonalne wzruszenie objawiające się chwilą powagi, zadumania, nostalgii, namysłu, a także ekscytacją, zachwytem umiejętnością gry na pianinie występujących uczniów. Gromkie brawa odbiorców były świadectwem szczęścia, radości i uznania.

Podsumowanie projektu pozwoliło na uporządkowanie wydarzeń oraz nagrodzenie najaktywniejszych uczestników. Nauczyciele pozytywnie ocenili przebieg realizacji całego projektu. Dobrze rozplanowane w czasie działania artystyczno-kulturalne umożliwiły wszystkim zainteresowanym udział w prezentacjach multimedialnych, działalności plastycznej, koncercie na żywo, wspólnym śpiewaniu czy improwizacji muzyczno-ruchowej.

Zakończenie

Organizacja projektów artystycznych z zakresu muzyki w znacznym stopniu pomogła wskazać kierunek nowatorskich działań z zakresu edukacji muzycznej dzieci i młodzieży. Przyczyniła się również do zgromadzenia i analizy rozróżnialnych sposobów motywowania podopiecznych do uczenia się. Ponadto wskazała skuteczne formy wprowadzania młodego odbiorcy w świat wartościowej muzyki.

Aby wykształcić słuchacza wrażliwego na piękno, jakie niesie ze sobą muzyka, trzeba uczniów zapoznawać z nią jak najwcześniej. Istotną rolę odgrywa w tym procesie środowisko, w jakim wyrasta młody człowiek, a więc celowo prowadzona przez nauczycieli szeroko pojęta edukacja muzyczna wsparta refleksyjną postawą rodziców. Ważnym aspektem jest uświadomienie młodemu pokoleniu obecności muzyki folklorystycznej w dorobku wielkich mistrzów, która na tle wydarzeń historycznych, przemian kulturowych, wartości artystycznych i przeżyć emocjonalnych może wzbudzać pozytywne emocje

u każdego człowieka. Realizacja projektu *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem* stała się okazją do poszukiwania przez uczniów i ich nauczycieli atrakcyjnych form przekazywania, nabywania, poszerzania wiadomości i umiejętności. To możliwość praktycznego używania wiedzy, dokonywania adekwatnej samooceny, analizy uzyskanych wyników i prezentacji efektów własnej pracy. Zainicjowanie projektu muzyczno-edukacyjnego niewątpliwie przyczyniło się do nabywania przez uczniów kompetencji społecznych i kulturowych.

Bibliografia

Chałas K., *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce: w poszukiwaniu strategii edukacyjnych zreformowanej szkoły*, Wyd. Nowa Era, Warszawa 2000.

Czerwiński M., *Kompetencja kulturowa a uczestnictwo w kulturze*, [w:] *Przestrzenie kultury – dyskursy teorii. W piętnastolecie kwartalnika „Kultura Współczesna”*, red. A. Gwóźdź, A. Zeidler-Janiszewska, Wyd. Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2008.

Daszczuk T, Gromek M., *Musical Koncert życia Fryderyka Chopina na podstawie biografii kompozytora. Propozycja niekonwencjonalnych zajęć artystycznych dla uczniów wszystkich typów szkół – materiały dla nauczycieli*, Wyd. Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń (WCIES), Warszawa 2010.

Gapski W., *Projekty edukacyjne. Praca z pojęciami kluczowymi*, Wyd. FCEO, Warszawa 2015.

Gołębniak B.D. (red.), *Uczenie metodą projektu*, WSiP, Warszawa 2000.

Grążawska K., *Fryderyk Chopin – scenariusz uroczystości z okazji dwusetnej rocznicy urodzin kompozytora*, „Wychowanie Muzyczne w Szkole” 2010, nr 5.

Gwizdalanka D., *Historia muzyki 2. Podręcznik dla szkół muzycznych*, Kraków 2006.

Kisiel M., *F. Chopin i jego twórczość w edukacji muzycznej dziecka*, [w:] *Mezinárodní webový sborník hudební výchovy. Aktuální trendy hudební psychologie, hudební pedagogiky a didaktiky hudební výchovy IV*, red. J. Kusák, I. Kozelská, i in., Vyd. KHV PdF OU v Ostravě, Ostrava 2010.

Kubiczek B., *Projekt „Szkoła Demokracji – Szkoła Samorządności”. Kompetencje społeczne i obywatelskie uczniów i nauczycieli. Materiały dla uczestników konferencji*, Wyd. ORE, Sosnowiec 2012.

Mikina A., *Jak wykonywać zadania metodą projektów: poradnik dla ucznia*, WSiP, Warszawa 1997.

Mysłakowski P., Sikorski A., *Fryderyk Chopin. Korzenie*, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Warszawa 2003.

Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wyd. „Żak”, Warszawa 2010.

Piotrowska E., *Fryderyk Chopin i jego świat*, Wyd. Arkady, Warszawa 2010.

Potocka B., Nowak L., *Projekty edukacyjne: poradnik dla nauczycieli*, Zakład Wyd. SFS, Kielce 2002.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz. U. poz. 803, MEN, Warszawa 2014.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Dz. U. poz. 356, MEN, Warszawa 2017.

Smoleńska-Zielińska B., *Fryderyk Chopin i jego muzyka*, Wyd. Muzyczne Triangel, Warszawa-Otwock 2010.

Szymański M. S., *O metodzie projektów: z historii, teorii i praktyki pewnej metody kształcenia*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2010.

Twardowska A., *Wieczorynki z Fryderykiem*, Wyd. Pani Twardowska, Warszawa 2009.

Żurawska B., *Kompetencje kluczowe. Informator dla rodziców i opiekunów*, WSP TWP w Warszawie, Olsztyn 2010.

Materiał zdjęciowy

dokumentujący przebieg projektu edukacyjnego pt. *Przyjaźnię się z Fryderykiem Chopinem*

CZĘŚĆ I:

Wprowadzenie – ekspresja muzyczno-plastyczna inspirowana muzyką F. Chopina

Fot. 1. Tworzenie prac plastycznych podczas słuchania muzyki F. Chopina

Fot. 2. Wspólne tworzenie prac plastycznych z udziałem rodziców

CZĘŚĆ II:

Percepcja muzyki – szkolny minikoncert muzyczny „Fryderyk Chopin i jego muzyka”

Fot. 3. Preludium A-Dur i Życzenie F. Chopina w wykonaniu uczennicy szkoły muzycznej

Fot. 4. Aktywne słuchanie muzyki z udziałem uczniów klas najmłodszych (kl. I i II)

CZĘŚĆ III:

Weryfikacja efektów artystycznych i wychowawczych

Fot. 5. Etiuda sceniczna o życiu F. Chopina w wykonaniu uczniów klas starszych

Fot. 6. Improwizacje ruchowe, na „Tuputanie”, do Mazurków F-Dur i C-Dur F. Chopina